

VARGA E. ÁRPÁD

Az 1992. évi romániai népszámlálás előzetes nemzetiségi adatközlése*

A februári helyhatósági választások árnyékában, mintegy a közelgő „nagy megmérettetés” előjátékaként, jelentőségéhez képest méltatlanul, sebtében s amúgy mellékesen lefolytatott népszámlálás politikai esettanulmány írójának atollára kívánczik. Az esemény – miként az az úrlapok megszerkesztése, a számlálóbiztosok kiválogatása, eligazítása, a lakossági felkészítés hiányosságai és az egymásnak ellentmondó útmutatások alapján várható volt – a kölcsönös értetlenségek és vádaskodások „idegháborújának” légkörében, szinte szándékosan „betervezett” zűrzavar közepette zajlott le.

Egyelőre előlegezzük meg annak feltételezését, hogy az 1992. évi népszámlálást nem lefolytatásának körülményei, hanem majdani eredményei fogják minősíteni, s azok tükrében végső soron tudományos szempontból jelentős műveletnek és nem egyszerű politikai akciónak bizonyul. E bizonyossághoz megfelelő információkra van szükségünk, információkhoz pedig a közzétett adatok elemzése révén juthatunk. A népszámlálás – a közölt és a hozzáférhető adatokkal azonos.

Jelenleg egyértelmű – több forrás összevetésével ellenőrizhető – formában csupán a *nemzetiségi megoszlásra vonatkozó előzetes országos adatok* állnak rendelkezésre. Mivel a végleges (s részletező) adatok publikálására esetleg évekig kell várunk, közzétételük – úgy véljük – ideiglenes voltuk ellenére is indokolt.

A magyar nemzetiségűek aránya az egyes megyékben: Hargita 84,6, Kovászna 75,2, Maros 41,3, Szatmár 35, Bihar 28,5, Szilágy 23,7, Kolozs 19,8, Arad 12,7, Máramaros 10,2, Brassó 9,8, Temes 9,1, Beszterce-Naszód 6,5, Hunyad 6,1, Fehér 6, Szeben 4,2, Krassó-Szörény 2,2, Bacau 0,6 százalék. (Forrás: *Erdélyi Napló*, 1992. jún. 11. 5.)

Az 1992. évi népszámlálás előzetes nemzetiségi adatai az 1977. évekkel összevetve:

Nemzetiség	1992		1977		Különbség
	száma	aránya	száma	aránya	
román	20 352 980	89,4	18 999 565	88,1	+1 353 415
magyar, székely*	1 620 199	7,1	1 713 928	7,9	-93 729
cigány	119 436	1,8	227 398	1,1	+182 325
német, szász, sváb		0,5	359 109	1,7	-239 673
ukrán, rutén	66 833	0,3	55 510	0,3	+11 323
oroszlipován	38 688	0,2	32 696	0,2	+5992
török	29 533	0,1	23 422	0,1	+6111
szerb	29 080	0,1	34 429	0,2	-5349
tatár	24 649	0,1	23 369	0,1	+1280
szlovák	20 672	0,1	21 286	0,1	-614
bolgár	9935	0,0	10 372	0,0	-437
zsidó	9107	0,0	24 667	0,0	-15 560
cseh	5800	0,0	7683	0,0	-1883
lengyel	4247	0,0	4641	0,0	-394
horvát	4180	0,0	7500	0,0	-3320
görög	3897	0,0	6262	0,0	-2365
örmény	2023	0,0	2342	0,0	-319
egyéb**	8420	0,0	5279	0,0	+3141
nem nyilatkozott	1047	0,0	452	0,0	+595
összesen	22 760 449	0,0	21 559 910	100,0	120 053

*ebből székely 831

**ebből csángó 2165

Néhány reflexió a fenti adatokkal kapcsolatban

Az előzetes népszámlálási jelentésnek a magyarság lélekszámára vonatkozó adata minden várakozásnak (így számításainknak is) alatta marad.

(A magyar nemzetiségű lakosság 1 millió 620 ezerben megállapított száma nem csupán a reális várakozásoktól maradt el, de még Vasile Ghetau 1988-as – mérsékelt gyarapodást feltételező – 1 millió 750 ezres becslésénél is jóval kevesebb.)

Vonatkozó számításunk a következőkben összegezhető. A romániai (közelebbről az erdélyi) magyarság természetes szaporulatának arányszámai az 1956. évi népszámlálást követően: 1956-1966 között 7,1% (ekkor az országos átlag 10,17, az erdélyi 7,73% volt), 1966-1977 között 9,6% (országosan 13,17, erdélyi viszonylatban 10,66%), 1977 és 1989 júliusa között pedig 6,2% (az országban 8,46, Erdélyben 6,76%). A magyar nemzetiségűek gyarapodása – az erdélyi magyarság valószínű természetes szaporulatának rátáját a népszámlálási közleményekben közzétett országos adatokra alkalmazva – 1956-1966 között 112,7 ezer, 1966-1977 között 155,5 ezer, 1977-1989 között 106,3 ezer, összesen 374,5 ezer fő. 1992 januárjáig különösebb növekedéssel már nem számolva, ellenben legalább 100–150 ezer, az országot végleg elhagyót feltételezve (a román belügyminisztérium adatai szerint tizenöt év alatt 60 ezer magyar távozott, különböző becslések ennek több mint a kétszeresével számolnak), a romániai magyarságnak harminchat esztendő alatt még így is mintegy 250 ezer fővel kellett volna gyarapodnia. A magyar nemzetiségűek lélekszáma tehát – mely 1956-ban 1 millió 587,7 ezer volt – 1992 januárjáig feltevésünk szerint legalább 1 millió 840 ezerre emelkedhetett. E visszafogott becsléssel szemben (amely maga előtt „görgeti” az 1956. évi népszámlálás helyenként feltételezhető – a regáti magyarság esetében pedig bizonyosra vehető – torzításait) az előzetes népszámlálási közlés mindössze 1 millió 620 ezer magyar nemzetiségűről ad számot; a hozzávetőleges hiány 200 ezer körüli.

E pillanatban még csupán az előzetes közlés és az azt ellenőrző becslés közti eltérés tényének regisztrálására szorítkozhatunk, mélyreható következtetésekre nincs módunk; e jelenség értelmezése, tárgyyszerű elemzése csak a részletesen és mindenre kiterjedően közzétett végleges adatok ismeretében lesz lehetséges.

Két megjegyzés kívánkozik ide. Egyrészt tudatában vagyunk annak, hogy tévedés lenne az általunk becsült adatot százszázalékosan helytállónak tekinteni. Már csak azért is, mert az etnikai hovatartozás számainak alakulása – éppen a nemzeti beállásra vonatkozóan – az identitásválasztás rejtettebb, hagyományos demográfiai módszerekkel nem prognosztizálható mozgásait követi. Ebben az összefüggésben különösen szembeűnő *az anyanyelvi számadatok hiánya*, melyek közreadását – érthetetlen módon – a bukaresti statisztikai hivatal mind ez idáig nem tartotta szükségesnek. Anyanyelv szerint egyébként minden eddigi román népszámlálás – beleértve az 1977. évit is – több magyart mutatott ki, mint a nemzeti hovatartozás alapján. (A „rejtettebb” demográfiai, nevezzük nevén: asszimilációs folyamatok, s az interetnikus kapcsolatok árnyalt feltérképezéséhez további fontos ismeretanyagot nyújthatna az egyéb nyelvismeret kérdése; csak sajnálni tudjuk, hogy a rovat felvételétől a román statisztikai szolgálat ez alkalommal is tartózkodott.)

Másfelől az ismert előzmények alapján nem hagyhatók figyelmen kívül a népszámlálási eredményekhez szkeptikusan viszonyuló nagyközönség aggályai sem. Anélkül, hogy az összeírás mizériáinak ecsetelésébe belemennénk, a sajtóvisszhangok és a processzust közvetlen közlelről figyelemmel kísérők egybehangzó véleménye alapján előre jelezhető, hogy a felvétel értéke – legalábbis Schneller Károly találó megjegyzését idézve – „vidékenként eltérő” lesz.

A továbbiakban még néhány – általunk fontosnak tartott – mozzanatra kívánjuk felhívni az olvasó figyelmét.

1) A népszámlálás által kihozott 1 millió 620 ezer magyar nemzetiségű lakosból – a lakosság történelmi országrészek közötti megoszlásának százalékos aránya s a magyarságnak a Kárpátokon inneni tartományok lélekszámából való részesedése alapján számítva, tehát hozzávetőlegesen – 1 millió 597 ezren élnek Erdélyben. A regáti magyarság 23 ezres száma az 1977. évinél némileg kevesebb; Bukarestben pár százal nőtt, most 9 ezer körüli, egyebütt feltehetően fogyott, Bacau-ban arányuk változatlanul 0,6% (!). Ebből két következtetés adódik: a moldvai magyarok a nemzetiség rovatban – eltekintve a csángóként kimutatott személyektől – változatlanul a románság soraiban szerepelnek, az egyéb vidékeken élők számát pedig 1977-hez képest jelentékenyebb számú Erdélyből áttelepülő nem gyarapította (vagy ha igen, gyors íramú asszimiláció „áldozatául” estek).

Az alábbi táblázat a főbb népmozgalmi eredményeket tartalmazza a megelőző népszámlálások hasonló adataival egybevetve:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1910/12	12 768,4	–	–	–	–	...	...	...
1930	14 280,7	1512,3	84,0	0,62		...	...	...
1948	15 572,6	1591,9	93,3	0,62		...	...	...
1956	17 489,5	1616,8	197,9	1,19	1721,2	210,7	1,27	-104,4
1966	19 103,2	1613,7	160,4	0,88	1778,0	176,7	0,97	-164,3
1977	21 559,9	2456,7	227,3	1,13	2516,8	232,8	1,15	-60,1
1992	22 760,4	1200,5	80,0	0,36	2000,0	133,3	0,59	-799,5

- 1) a népszámlálás éve
- 2) lélekszám (ezer fő)
- 3) a népesség tényleges növekedése két népszámlálás között (ezer fő)
- 4) a tényleges növekedés éves átlaga abszolút számban (ezer fő)
- 5) a tényleges növekedés éves átlaga %-ban
- 6) a természetes szaporulat két népszámlálás között (ezer fő)
- 7) a természetes szaporulat éves átlaga abszolút számban (ezer fő)
- 8) a természetes szaporulat éves átlaga %-ban
- 9) a tényleges növekedés és a természetes szaporulat különbözete (migrációs veszteség) (ezer fő)

A számoszlopokból egyértelműen kiderül, hogy az elmúlt tizenöt évnek a háborús időkére emlékeztető lassú népességnövekedése nem annyira a természetes szaporulat – egyébként jelentős arányú – csökkenésével, mint inkább a *drámai méretű embermozgásokkal* magyarázható. E migrációs folyamatok jellegét jól érzékelteti, hogy a bukaresti statisztikai szolgálat 1988. január 1-jén még 23 milliós lakosságot feltételezett, az 1991-es statisztikai évkönyv pedig ugyanezt a számot 1990 júniusában 23,2 millióban adta meg. Ezzel szemben – mint azt a Központi Népszámlálási Bizottságnak az első részeredményekről kiadott közleménye is kihangsúlyozza – az ország lakossága valójában 440 ezerrel kevesebb, mint amennyit a lakosságnylvántartás kimutat. Nem kizárt ugyan, hogy a számított lélekszám megállapítása – akár csak a húszas években – ezúttal is helytelen alapokon történt, de ennél valószínűbbnek tartjuk, hogy a tetemes és váratlan népességhiány a határok megnyitása utáni *ellenőrizhetetlen* migrációs hullám következménye. Statisztikailag az „illegális kivándorlók” közé kell sorolnunk azokat a csupán ideiglenesen (például vendégmunkásként) kint tartózkodókat is, akiknek az adatait – különböző okok miatt – nem rögzítették a népszámlálás során. Az adatfelvétel idején külföldön tartózkodó, s az összeírásból kimaradt román állampolgárok jelentős hányada magyar nemzetiségű volt (csupán Sepsiszentgyörgyön 4 ezerre, tehát a 68,6 ezer lakosú város lélekszámának 5,8 %-ára rúg e hiány.) Tehát az áttelepülteken, a nyugatra emigráltakon, s a politikai menekülteken felül tekintélyes – *ám nehezen becsülhető* – időleges migrációs veszteséggel kell számolnunk azok köréből is, akik gyakorlatilag semmilyen hivatalos kimutatásban nem szerepelnek.

Magyar nemzetiségűek egyéb, korábban nem feltételezett csatornákon is „elszivároghattak” a statisztikai nyilvántartásokból. Erre utal az a szembevethető jelenség, hogy miközben a németek száma 1977-hez képest országosan a harmadára, a történeti Erdély területén pedig a negyedére csökkent, Szatmár megyében a mostani népszámlálás az 1977. évi 6395-tel szemben 14259 német (és sváb) nemzetiségű lakost regisztrált. (Számuk ugyanitt 1966-ban 4427, 1956-ban pedig csupán 3520 volt.) Ugyanakkor tudjuk, hogy az elmúlt tizenöt év alatt Szatmár-Nagykároly vidékéről tizenötezeren vándoroltak ki, s a távozók kétharmada Németországban telepedett le. Vagyis régtől fogva elmagyarosodott sváb családok ezrei térnek vissza gyökereikhez – akár egy népszámlálási deklaráció erejéig – németiséghez tartozásuknak a kivándorlás reményével kecsegtető egzisztenciális előnyei miatt. E tény visszamenőleges tanulsága, hogy az elmúlt évek, évtizedek emigrációs hullámai olyan, a népszámlálások adatsoraiban magyarként számontartott tízezreket is magukkal sodorhattak, akik a kivándorlási statisztikában – tekintettel a befogadó „anya” országra – már nem magyarokként szerepelnek, így hiányukkal a Romániában maradt magyarok számára vonatkozó becslések nem számolhattak. (Hasonló jelenségre a kötet tanulmányrészében már a zsidó kivándorlással kapcsolatban is rámutattunk.) Lényegében ez a célirányos – korábban rejtett reaszimilációs folyamat ölt testet a külföldre távozás lehetőségét megelőlegezve – a szatmárvidéki svábok mostani népszámlálási rovatváltásában is.

*Részlet a szerző Népszámlálások a jelenkori Erdély területén címmel a Regio Könyvek sorozatban most megjelent munkájából.

ÁRPÁD E. VARGA:

THE PRELIMINARY PUBLICATION OF THE 1992 ROMANIAN CENSUS DATA

This study – which is a section of the author's recent book on the history of twentieth century nationality statistics in Transylvania – points to the latest reservations regarding the methodological inadequacies of the most recent Romanian census. With the aid of tables, the author presents the summary of preliminary nationality and religious census data according to county.

The issue regarding the causes of the decline in the Hungarian population of Romania is considered separately (1977: 1713-928; 1992: 1620-199). Varga attributes the fact that an anticipated increase in population growth is not reflected in official data to the following factors: Romanian emigration statistics are inaccurate, and perhaps many more Hungarians left Romania than the number reflected in the official records; data that could clarify the consequences of assimilationist pressures is still missing; and those who live outside of Transylvania, especially the Csángó Hungarians, continue to be statistically recorded as Romanians.